

Сидоренко В.В.

*Донецький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти*

ПЛАНУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ЗА КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЮ СИСТЕМОЮ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Подано індивідуальні траєкторії неперервного професійно-особистісного зростання вчителя-словесника на курсовому етапі підвищення кваліфікації за кредитно-модульною системою організації навчання. Розглянуто перспективні форми позааудиторної (індивідуальної й самостійної) роботи вчителя. Запропоновано «Щоденний план індивідуальної та самостійної роботи слухача на власне курсовому етапі міжтестацийного циклу».

Ключові слова: *кредитно-модульна система, неперервна освіта, індивідуальний освітній маршрут слухача курсів.*

*...освіченою людиною вважається та, яка навчилася
вчитися, навчилася змінюватися, яка ясно розуміє, що
жодне знання ненадійне, що тільки процес пошуку
знань дає основу для надійності.*

К.Роджерс

Постановка проблеми

Модернізація системи післядипломної педагогічної освіти визначається новими концептуальними підходами до неперервної підготовки вчителя з урахуванням загальноєвропейських і регіональних стандартів, запровадженням нових індивідуально-диференційованих, компетентнісно зорієнтованих форм підвищення кваліфікації, урізноманітненню умов для створення індивідуальної освітньої траєкторії відповідно до фахових уподобань і рівня професійної компетентності спеціаліста. Такі тенденції реформування освітньої галузі є особливо показовими, адже в інформаційному суспільстві людина розглядається як динамічна система, що постійно розвивається, змінюється, набуває нових особистісних та індивідуальних властивостей, які забезпечують її соціальну та професійну адаптацію [2, 6].

Широкі можливості для неперервного професійно-особистісного зростання педагога, його самоактивізації, самореалізації і самовдосконалення надає *кредитно-модульна система організації навчання*. Інноваційна модель виріз-

няється провідною активною роллю особистості в процесі підвищення кваліфікації, оскільки зорієнтовує вчителя на свободу вибору основних параметрів процесу навчання, зокрема часу, місця, тривалості, форм, методів, змісту, цілей, джерел, програм навчання, викладачів-консультантів, навчальних закладів. За накопичувальної кредитної системи педагог на основі цілепокладання проектує особистісно-значущу систему самоуправління (самопланування, самомотивація, самоорганізація, самоконтроль) на всіх етапах міжкатегоріального циклу, визначає індивідуальний освітній маршрут внаслідок осмислення методологічних засад нової освітньої парадигми, урахування власних педагогічних здібностей, якостей і потенційних можливостей, поведінкових моделей, ціннісних установок, освітньо-особистісних потреб і запитів, визначає найближчі й подальші перспективи, веде самостійно творчий пошук професійно значущої інформації, творчо формулює проблему для дослідження, використовує власний досвід (соціальний, професійний, особистісний) як джерело навчання. Слід підкреслити, що провідними тенденціями в роботі лекторського складу стає вміння спрогнозувати й організувати роботу слухача курсів за індивідуальною професійно-особистісною траєкторією, провести конструктивне управління нею.

Значна кількість наукових розвідок присвячена певним аспектам організації самостійної та індивідуальної позааудиторної діяльності особистості, зокрема педагогічним умовам, структурі, змісту, формам роботи, у тому числі на засадах кредитно-модульної системи (О.Василькова, О.Добасенюк, В.Козаков, В.Лозова, І.Мороз, Л.Онучак та ін). Про обґрунтування впливу соціально-психологічних чинників на самоуправління самостійною пізнавальною діяльністю в процесі неперервної освіти йдеться в роботах Т.Балицької, Л.Журавської. У системі вищої педагогічної освіти, на думку О.Спіріна та О.Шимон [6], кредитно-модульна система допомагає студентам здобути освіту й підвищити рівень фахової підготовки впродовж життя через усвідомлену побудову власної індивідуальної траєкторії, серед конститuentів якої дослідники виділяють низку індивідуальних траєкторій: 1) індивідуальна траєкторія вивчення дисципліни як системи залікових і змістових модулів з вибором індивідуальних рівнів і термінів опанування матеріалу; 2) індивідуальна траєкторія базової підготовки за напрямом, що передбачає свободу вибору майбутнім фахівцем дисциплін і термінів їх вивчення, академічну мобільність для здобуття обов'язкових і додаткових професійних компетенцій на рівні бакалавра; 3) індивідуальна траєкторія здобуття повної вищої освіти за спеціальністю з вибором магістерської програми підготовки, орієнтованої на науково-дослідну або науково-практичну діяльність; 4) індивідуальна траєкторія поглиблення та розширення професійної компетентності. У своїй науковій розвідці Л.Онучак слушно називає позааудиторну роботу важливим джерелом задоволення пізнаваль-

них потреб, засобом підтримки й подальшого розвитку навчально-професійних мотивів [3, 3]. Проте, як свідчить проведений нами аналіз матеріалу, на рівні післядипломної педагогічної освіти індивідуалізація професійного навчання з урахуванням рівня підготовки педагога, його запитів і потреб, упровадження системи позааудиторної роботи слухача курсів підвищення кваліфікації на засадах кредитно-модульної системи, планування і реалізації індивідуальної траєкторії професійно-фахового й індивідуально-особистісного зростання педагогічних працівників не набули всебічного вивчення, узагальнення і поширення. Поза увагою залишається розроблення різнорівневих професійно-орієнтованих завдань для позааудиторної роботи слухача курсів із наступним моніторингом за ефективністю інноваційної діяльності, використання сучасних гнучких освітніх технологій, що поєднують науково обґрунтовані індивідуальні й колективні форми роботи, створення мотиваційної основи позааудиторної діяльності тощо. Теоретичні й концептуальні праці вчених стосуються лише окремих складових окресленої проблеми. Це підтверджує *актуальність визначеного питання* та необхідність подальшого вивчення виділених перспективних моментів.

Мета статті полягає у ґрунтовному дослідженні освітнього маршруту професійно-фахового й індивідуально-особистісного зростання вчителя української мови та літератури на засадах кредитно-модульної системи організації навчання. Відповідно до поставленої мети зреалізовано *основні завдання* наукової праці: 1) визначено змістове наповнення поняття «індивідуальна освітня траєкторія педагога»; 2) виділено індивідуальні траєкторії неперервного зростання вчителя-словесника на курсовому етапі підвищення кваліфікації за кредитно-модульною системою організації навчання; 3) розглянуто перспективні форми позааудиторної роботи вчителя на засадах кредитно-модульної системи; 4) описано умови організації та види індивідуальних занять; 5) розглянуто методичне забезпечення, зміст і форми реалізації самостійної роботи слухача курсів; 6) розвинуто навички, установки до внутрішньої пізнавальної мотивації, акме-орієнтованого неперервного самотворення, саморозвитку, самовдосконалення і самореалізації, інноваційності.

Виклад основного матеріалу дослідження

Як специфічна інновація в системі підвищення кваліфікації індивідуальний освітній маршрут (освітня траєкторія)¹ вчителя української мови та літератури на курсовому етапі передбачає вивчення слухачем модульної навчальної програми курсів як системи кредитних (змістових) модулів, варіативних модулів з урахуванням власних можливостей, потреб, вибір параметрів нав-

¹*Маршрут* — наперед визначений шлях проходження (Словник синонімів української мови: в 2 т. / А.А.Бурячок, Г.М.Гнатюк та ін. — К.: Наук. думка. — 2001. — Т. 1. — С. 922); *траєкторія* (лат. *trajectories* — який стосується переміщення) — неперервна лінія, яку опи-сує матеріальна точка (чи тіло) під час руху: словник іншомовних слів / уклад.: С.М.Морозов, Л.М.Шкарапута. — К.: Наук. думка, 2000. — С. 581.).

чання, тобто індивідуального темпу, рівня, терміну опанування навчального матеріалу, планування самостійної та індивідуальної роботи. Освітня траєкторія допомагає врахувати індивідуальні потреби й особистісно-професійні запити вчителя-словесника, його досвід і рівень підготовки, психофізіологічні й когнітивні особливості, спрогнозувати розвиток за індивідуальними освітніми програмами, простежити шлях професійного зростання на кожному етапі між-атестаційного циклу тощо, отже, максимально індивідуалізувати навчальний процес, запровадити андрагогічну модель підвищення кваліфікації на засадах компетентісного й особистісно зорієнтованого підходів. Інноваційна модель підвищення кваліфікації педагогічних працівників на засадах кредитно-модульної системи організації навчання передбачає активізацію процесу самостійного й цілеспрямованого здобуття необхідної інформації, постійне самовдосконалення професійної компетентності через самоосвітню діяльність слухачів курсів, оскільки традиційне репродуктивне засвоєння знань уже не забезпечує освітніх потреб педагога інформаційного суспільства. Шлях опанування навчальних модульних програм курсової підготовки, формування й удосконалення професійної компетентності може складатися з таких індивідуальних освітніх траєкторій вчителя-словесника: 1) індивідуальна траєкторія проведення поточного самодіагностування для виявлення індивідуально-особистісних і професійних установок вчителя української мови та літератури, рівня професійної компетентності, сформованих компетенцій, мотивації зростання, а також знань, умінь, установок щодо тематики, проблематики кредитно-модульних курсів; 2) індивідуальна траєкторія вивчення модульних навчальних програм підвищення кваліфікації як системи кредитних (змістових і варіативних) модулів з вибором індивідуальних рівнів і термінів опанування матеріалу; 3) індивідуальна траєкторія щодо організації самостійної та індивідуальної роботи на основі розробленого комплексу навчально-методичних матеріалів, додаткової електронної бібліотеки, завдань тощо; 4) індивідуальна траєкторія планування і створення методичного продукту курсової підготовки; 5) індивідуальна траєкторія поглиблення професійних компетенцій, застосування набутих знань у практичній площині.

На власне курсовому етапі реалізація індивідуального навчального плану слухача-словесника здійснюється через аудиторну і позааудиторну роботу. Співвідношення кількості аудиторних і позааудиторних занять становить 50%: 50%, при цьому позааудиторний резерв академічних годин поділяється між індивідуальною роботою викладача зі слухачами курсів підвищення кваліфікації та самостійно-творчою роботою вчителя з урахуванням тривалості курсів: 4 тижні курсової підготовки — 40%: 60%; 3 тижні — 50%, 2 тижні — 60%:

40% [1, 26]. Саме позааудиторну роботу вважаємо інтегративною детермінантою *самореалізації* вчителя-словесника в професійній діяльності, запорукою його *самовдосконалення* і *самоствердження*. Ця систематична й цілеспрямована діяльність педагога спроектована на розширення й поглиблення знань, умінь, визначення установок, підвищення професійно-особистісного рівня упродовж усіх етапів міжтестастаційного циклу. Особистісно зорієнтована самоосвіта вчителя-словесника забезпечує підвищення педагогічної майстерності, неперервний саморозвиток педагога і його вплив на розвиток особистості учня. Слушно наголошує І.Єрмаков, що не можна саморозвиток людини ані розглядати, ані припускати без самоосвіти і самовиховання. У модульній навчальній програмі підвищення кваліфікації вчителів-словесників чітко визначається зміст, форми та методи індивідуальної та самоосвітньої роботи слухача курсів, той методичний продукт, що має бути створений під час навчання. Викладач або тьютор курсів підвищення кваліфікації за кредитно-модульною системою здійснює діагностику якості самоосвітньої роботи слухача, аналізує результати, дає певні рекомендації щодо подальшої діяльності. У Щоденнику слухача кредитно-модульних курсів обов'язковою є відмітка про виконання передбачених навчальною модульною програмою позааудиторних завдань, також фіксується набраний учителем-словесником заліковий освітній кредит.

Організація *індивідуальної роботи* на курсовому етапі підвищення кваліфікації створює умови для реалізації творчих можливостей учителів-словесників через індивідуально-спрямований розвиток їхніх здібностей, науково-дослідну роботу й творчу діяльність. Індивідуальна робота проводиться під керівництвом викладача і тьютора кредитно-модульних курсів в позааудиторний час за окремим графіком з урахуванням професійних потреб, запитів і можливостей слухача. Індивідуальні заняття з педагогічними працівниками кваліфікаційної категорії «спеціаліст» спрямовуються на поглиблене вивчення слухачами-словесниками окремих змістових модулів, а з фахівцями II, I та «вищої» кваліфікаційної категорії мають науково-дослідний характер і передбачають безпосередню участь педагога у виконанні наукових досліджень та інших творчих завдань [1, 37]. Навчальною модульною програмою професійно-особистісного розвитку вчителів-словесників можуть бути спрогнозовані такі *види індивідуальних занять*: а) *поточне консультування*, що має на меті поглиблення, узагальнення і систематизацію знань слухача-словесника з певної теми змістового модуля, надання додаткової інформації теоретико-практичного спрямування, уміння застосовувати її для виконання конкретних професійних завдань; б) *консультації перед різними формами контролю* (поточним, модульним, пробним, вхідним, вихідним); в) *індивідуальні завдання* для поглиблення й узагальнення знань, закріплення їх на практиці з орієн-

тацією на рівень педагогічної кваліфікації вчителя-словесника, ступінь професійного, методичного, комунікативного, соціального, інформаційно-комунікаційного, рефлексивно-прогностичного тощо розвитку педагога, стаж роботи, професійні установки й запити, творчі можливості, навчальну активність, мотивацію до самоосвіти, саморозвитку і самовдосконалення; г) *навчально-дослідні завдання* навчального, дослідницького та проектно-конструктивного спрямування. Слухачам-словесникам можна запропонувати цілий спектр завдань навчально-дослідного характеру, як-от: конспект із теми певного змістового модуля, реферат, анотований список опрацьованої за модулем літератури, бібліографічний опис; розроблення навчальних і діагностичних тестових завдань з української мови та літератури, поурочних планів, конспектів уроків, теоретичних і прикладних функціональних моделей явищ, процесів; розв'язання завдань різного рівня, вивчення елементів перспективного педагогічного досвіду, аналіз комунікативно-ситуативних вправ, що стосуються навчального стилю вчителя-словесника, установок діяльності, комунікативних бар'єрів, основних професійно значущих компетенцій педагога, прийомів формування умінь і навичок учнів на основі особистісно зорієнтованого навчання, планування й проведення певних форм позакласної роботи; виконання авторських творчих проектів; розроблення методичних рекомендацій для вчителів-словесників щодо планування, підготовки та проведення сучасного особистісно зорієнтованого уроку української мови та літератури; пам'яток для учнів; створення ситуаційних завдань для відстеження рівня сформованості груп компетентностей учнів; виконання окремих завдань індивідуальної творчої роботи чи кооперативного творчого проекту у формі навчально-методичних матеріалів тощо. Індивідуальні, особистісно зорієнтовані види робіт, що мають на меті здобуття вчителем-словесником професійних знань, формування умінь і навичок дослідної роботи, переважають і на *дистанційному етапі* курсової підготовки: поточний і модульний види контролю, методичні навчальні практики, практичні заняття, чат, форум, телекомунікаційні проекти, інтернет-консультації, інтернет-семінари, виконання завдань для допитливих тощо.

Основним засобом опанування і поглибленого вивчення слухачем-словесником навчального матеріалу є *самостійна робота*, що організовується у вільний від обов'язкових навчальних занять час без безпосередньої участі тьютора чи лектури. Місцем для опрацювання навчального матеріалу слугуватиме бібліотека, навчальні кабінети й лабораторії, комп'ютерні класи тощо. Час, відведений для самостійної роботи слухача, становить близько 1/4 частини академічного кредиту, проте в навчальну й індивідуальну роботу викладача не входить. Зміст самостійної роботи вчителя-словесника на кожному етапі курсової підготовки визначається навчальною модульною програмою курсів, завданнями конкретних змістових модулів, методичними вказівками-

рекомендаціями лектури тощо. Методичне забезпечення самостійної роботи педагогічних працівників передбачає *створення навчально-тематичних комплексів, електронної бібліотеки, засобів самоконтролю і самодіагностики на засадах компетентнісного підходу*, зокрема пакету діагностичних методик, тестових і контрольних завдань тощо. Для ефективної організації самостійної роботи рекомендуються:

- ознайомлення з нормативно-методичними матеріалами, які регламентують організацію навчального процесу на засадах кредитно-модульної системи, зокрема модульною навчальною програмою професійно-особистісного зростання педагогів, які створені відповідно до тематики курсів навчально-тематичних комплексів та електронної бібліотеки; опрацювання нормативно-правової бази, наукової літератури до того чи іншого модуля, періодичних видань, конспектів лекцій тощо;

- планування освітнього маршруту для самостійної та індивідуальної роботи;

- підготовка слухача-словесника до аудиторних занять (інформаційно-мотиваційного, практико-діяльнісного та контрольного блоків);

- розроблення тем, що не подаються на лекціях, опрацювання додаткових питань під час виконання видів контролю, завдань для допитливих;

- робота в інформаційних мережах, із блоготом тьютора;

- опрацювання запитань для самоконтролю і самоперевірки;

- визначення власного рейтингу, самооцінка рівня вияву складових професійної компетентності вчителя-словесника, аналіз власної педагогічної діяльності з позицій компетентнісно орієнтованого навчання;

- підготовка до написання і захисту кооперативного творчого проекту;

- опрацювання документації курсового періоду (Щоденника слухача кредитно-модульних курсів, Щоденника міжтестастійного періоду тощо);

- складання індивідуального плану самоосвіти на поточний рік, планування індивідуального освітнього маршруту на міжтестастійному етапі.

Завдання для позааудиторних самостійних занять слухачів кредитно-модульних курсів відображено в розкладі, Щоденнику слухача курсів. В останньому документі передбачено розділ *«Щоденний план індивідуальної та самостійної роботи вчителя-словесника»* (табл. 1), де визначається зміст завдань, форми і методи діяльності педагога, створений методичний творчий продукт, обов'язковою є відмітка про виконання індивідуальної та самостійної роботи (набраний педагогом кредит), також фіксуються власні спостереження слухача-словесника, висновки, рекомендації, подальші перспективи щодо опрацювання й реалізації того чи іншого питання у практичній діяльності. В академічних журналах у частині, де обліковуються лекційно-практичні заняття, також ведеться облік індивідуальних занять викладачів зі слухачами (вводиться графа «Індивідуальні заняття»).

Таблиця 1

**Щоденний план індивідуальної та самостійної роботи
слухача курсів на курсовому етапі міжтестацийного циклу**

Змістовий модуль	Позааудиторні заняття		Методичний продукт	Викладач-консультант	К-ть балів
	Індивідуальна робота	Самостійна робота			
ОРГАНІЗАЦІЙНО-НАСТАНОВНИЙ ФОРМАТ					
ЗМ					
ЗМ					
ЗАЛІКОВИЙ КРЕДИТ:					
КОНТРОЛЬНО-ДИСТАНЦІЙНИЙ ФОРМАТ					
ЗМ					
ЗМ					
ЗАЛІКОВИЙ КРЕДИТ:					
ПІДСУМКОВО-ЗВІТНИЙ ФОРМАТ					
ЗМ					
ЗАЛІКОВИЙ КРЕДИТ:					

Висновки

Таким чином, планування і реалізація індивідуальної освітньої траєкторії допоможе вчителю української мови та літератури організувати ефективну самоосвітню діяльність, а тьютору й викладачеві-консультанту — простежити систематичність і планомірність такої роботи на організаційно-настановному, контрольно-дистанційному та підсумково-звітному етапах курсової підготовки, з'ясувати рівень самоорганізації професійної діяльності, самопізнання і саморозвитку, здатність учителя-словесника до професійно-фахового й індивідуально-особистісного зростання, спроможність до творчого виконання запропонованих завдань тощо. Організація індивідуальної і самостійної роботи на засадах кредитно-модульної системи уможлиблює підготовку педагога до лекційних і практичних занять, набуття методичних знань під час аналізу фахових, програмних документів, методичної літератури, зокрема монографій, підручників, навчальних посібників тощо, додаткової електронної бібліотеки до змістового модуля чи всієї модульної навчальної програми курсової підготовки. У такий спосіб забезпечується *інтеграція теоретичної і практичної складової неперервного професійно-особистісного розвитку педагога*, його мотивація до продуктивної, творчо-дослідницької діяльності, вдосконалення фахівця.

Перспективи подальших розвідок. З урахуванням багатогранності проблеми виникає необхідність продовжувати її вивчення. Перспективні напрями

ми подальшого дослідження автора будуть пов'язані з розробленням індивідуальних програм професійно-особистісного розвитку вчителя української мови та літератури на засадах кредитно-модульної системи, також індивідуального освітнього маршруту на післякурсівому періоді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василькова О.І. Методичні засади кредитно-модульної системи організації навчального процесу в вищому навчальному закладі післядипломної педагогічної освіти: методичні рекомендації для працівників системи післядипломної педагогічної освіти, керівних та педагогічних працівників в галузі освіти / О.І.Василькова, Р.І.Чернишова. — Донецьк: Каштан, 2007. — 60 с.

2. Мороз І.В. Педагогічні умови застосування кредитно-модульної системи навчання студентів економічних факультетів вищих навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / І.В.Мороз. — Житомир, 2004. — 24 с.

3. Онучак Л.В. Педагогічні умови організації самостійної позааудиторної роботи студентів економічних спеціальностей: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л.В.Онучак: — К., 2002. — 24 с.

4. Сидоренко В.В. Багаторівнева циклічна модель професійно-особистісного зростання вчителя-словесника за кредитно-модульною системою організації навчання / В.В.Сидоренко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. — Донецьк. — 2009. — № 2. — С. 29–35.

5. Сидоренко В. Кредитно-модульна система підвищення кваліфікації як інноваційний шлях для забезпечення якісної неперервної освіти вчителя української мови та літератури / В.Сидоренко // Інноваційні процеси у професійній підготовці педагогічних працівників та підвищення їх кваліфікації: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. у м. Донецьку, 16 квітня 2009 року. — Донецьк: Каштан, 2009. — С. 311–323.

6. Спірін О.М. Координація навчальної діяльності в умовах кредитно-модульної системи організації навчання / О.М.Спірін, О.М.Шимон. — Режим доступу: [www](http://studentam.net.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=7537&Itemid...).

URL:http://studentam.net.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=7537&Itemid...

Даны индивидуальные траектории непрерывного профессионально-личностного роста учителя-словесника на курсовом этапе повышения квалификации по кредитно-модульной системе организации обучения. Рассмотрены перспективные формы внеаудиторной (индивидуальная и самостоятельная) работы учителя. Предложен «Ежедневный план индивидуальной и самостоятельной работы слушателя на курсовом этапе меж-аттестационного цикла».

Ключевые слова: кредитно-модульная система, непрерывное образование, индивидуальный образовательный маршрут слушателя курсов.

Filed individual trajectories of continuous vocational and personal growth teacher, philologist at the stage of training course for the credit-modular system of education. Considered promising form of extracurricular (individual and independent) work of the teacher. A Daily Plan individual and independent work of students for course mizhatestatsiynoho cycle stage.

Key words: credit-modular system, continuous education, individual educational route audience courses.